

ביאורים

נתינת התורה בכפייה הייתה מוכרחת, כמו שלמדנו, אך יש חיסרון גדול בקבלת תורה שאינה מרצון האדם. ייתכן שמצד קיום העולם זה דבר הכרחי - אך בפועל, עבודת ה' שכזו - איננה העבודה העליונה ביותר. נחזור למשל שהמהר"ל בעצמו הביא. ודאי לנו שהקשר האידיאלי בין בני הזוג הוא כזה שאינו נעשה באונס אלא מתוך רצון גמור של שני בני הזוג.

זו הסיבה שקבלת התורה הסתיימה רק כאשר עם ישראל קיבל את התורה מרצון. המהר"ל מבאר שמצוות קריאת מגילה שעומדת במרכזו של חג הפורים היא מצווה מיוחדת. מצד אחד היא לא ניתנה באופן מפורש במעמד הר סיני, וממילא כפיית הר כגיגית לא חלה עליה, אך מאידך היא רמוזה וטמונה בתורה. לכן כאשר חשפו אותה בתורה היה צריך לקבל אותה מחדש. כאן, כבר אין צורך בקבלה מאונס ובכפייה. הכפייה כבר נעשתה במעמד הר סיני, ולכן ישראל יכולים לקבל את המצווה הזו מרצונם החופשי ואכן כך עשו. קבלה זו משלימה את מסירת התורה לישראל.

את עיקר התורה קיבלנו בכפייה, אשר מראה על גודל חשיבותה של התורה, על הקשר הבל יינתק שלנו עם הקב"ה ועל היותנו מבינים את מקומנו כעבדי ה'.

את סיומה של התורה קיבלנו ברצון המעידי על קבלת עול מלכות שמים של עם ישראל בשמחה ובאהבה.

סיכום הפרק: שלושה טעמים מדוע הייתה נצרכת כפיית ההר, למרות שישראל אמרו נעשה ונשמע, והסכימו לקבל את התורה מרצונם.

התורה הכרחית לקיומו של העולם. ביאור הדבר: כשם שהבריאה כולה נבראה שלא מרצון הנבראים, כך מוכרחת גם התורה, שהיא השלמת הבריאה - כי אין האדם שלם בבריאתו אלא כאשר תורה בעולם. ולכן אין ראוי שדבר הכרחי יהיה תלוי ברצון עם ישראל.

אם ישראל היו מקבלים את התורה מרצונם, היה הדבר מורה שקבלת התורה נתונה לבחירתם, ולכן תיתכן מציאות שיבואו ויאמרו, עתה אין אנו רוצים בתורה, וממילא אין אנו רוצים בקשר עם השם יתברך. ההכרח מלמד על קשר בל יינתק בין עם ישראל לבין הקדוש ברוך הוא.

האדם צריך להיות תחת העילה, וההכרח מלמד על היותו נתון תחת העילה. אם נתינת התורה הייתה תלויה ברצונם, היה הדבר מלמד על עצמאות מסוימת של האדם, ועל חוסר היותו המוחלט תחת העילה.

אף על פי שהכפייה הכרחית, גם הקבלה מרצון הכרחית, כדי לגלות שישראל שייכים בעצמותם לתורה. לכן "הדור קיבלוה בימי אשורשו"ש. קבלתם מרצון את מצוות מקרא מגילה, שנחשבת כמצווה מן התורה, כתוספת על המצוות, מגלה שכל קבלת התורה הייתה ברצון.

הרחבות

• הכפייה - על התורה שבעל פה

מקרא מגילה כמו תוספות על התורה. המהר"ל פתח בקושיית התוספות - מה הצורך בכפייה אחר שישראל הסכימו מרצונם לקבל את התורה? שאלה זו נשאלה על ידי חז"ל במדרש תנחומא: "ואם תאמר: על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר? והלא משעה שאמר להם מקבלים אתם את התורה ענו כולם ואמרו נעשה ונשמע, מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט! אלא אמר להם על התורה שבעל פה שיש בה דקדוק מצוות קלות וחמורות והיא עזה כמוות וקשה כשאל קנאתה..." [פרשת נח אות ג]. האלשיך מסביר שסירובם של ישראל לקבל את התורה שבעל פה נבע דווקא מאהבתם הגדולה לקב"ה: "באומרם - מי יעצור כוח לעמוד בכל דקדוקי תורה שבעל פה, ולמה נגשה תמיד" [הובא בפירושו עץ יוסף למדרש].

לאור הסבר זה, מובן מדוע רואים חז"ל בהוספת מקרא מגילה קבלה של התורה שבעל פה מרצון. לא זו בלבד שישראל אינם נרתעים מהתורה שבעל פה, אלא הם מוסיפים מצווה חדשה מדברי חכמים.

המהר"ל מביא את דברי המדרש ומעיר ש"אין הדעת נוחה למעט זכות ישראל" שלא רצו לקבל את התורה שבעל פה. אלא כוונת המדרש היא שלישית לא הייתה יכולת לקבל את התורה שבעל פה לפי מדרגתם באותה שעה והכשרתם לזה הייתה בכפיית ההר [הקדמה לאור חדש עמ' מו].

שאלות לדין

מה הכוונה שהקב"ה 'הסכים' עם ישראל שקבלו מצווה אחת מרצונם?

מדוע חשוב להבין שגם מקרא מגילה (שחז"ל חידשו בעצמם) היא מצווה שנרמזה בתורה?

ומה שאמר רב אָחא: מוֹדְעָה רַבָּה לְאוֹרֵי תְּאֵא דְסוֹף סוֹף, הִיָּה קְבַלְתָּ הַתּוֹרָה בְּהִכְרַחֲתִי, וְאִין זֶה קְבֵלָה גְמוּרָה, שְׂצָרִיף שִׁיְהִיָּה קְבַלְתָּ הַתּוֹרָה בְּרָצוֹן הַמְקַבֵּל. וְכֹאֲשֶׁר כָּפָה עֲלֵיהֶם הָהָר כְּגִיגִית, הִיָּה זֶה הִכְרַח וְלֹא רָצוֹן. וְעַל זֶה אָמַר: אֵף עַל פִּי כֵן הִדָּר קְבֵלוּהָ בִימֵי אַחְשָׁרוּשׁ וְכו'. באור ענין זה, כי בימי אַחְשָׁרוּשׁ קָבְלוּ מִצְוָה אַחַת³ מִרְצוֹנָם, וְלֹא גָזַר הַשֵּׁם יְתַבְרַךְ דְּבַר זֶה עֲלֵיהֶם, רַק הֵם קָבְלוּ מֵעֲצָמָם, וְהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִמָּהֶם. וּמִקְרָא מְגִלָּה הִיא מִצְוָה אַחַת שֶׁנִּתְחַדְּשָׁה, כְּמוֹ שְׂאֲמָרוּ שֵׁם (מגילה יז, א): אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה נְבִיאִים וְשִׁבְעַת נְבִיאוֹת עָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל, וְכֻלָּם לֹא פָּחְתוּ וְלֹא הוֹסִיפוּ עַל תּוֹרַת מֹשֶׁה, חוּץ מִמִּקְרָא מְגִלָּה. שְׁמֹנֶה נְלָמְדוּ, כִּי מִקְרָא מְגִלָּה כְּמוֹ תוֹסְפוֹת עַל הַתּוֹרָה*. וְשֵׁם מִפְּרֹשֶׁי, כִּי גַם מִקְרָא מְגִלָּה נִרְמַז בַּתּוֹרָה. סוֹף סוֹף, מִקְרָא מְגִלָּה קְבַלְתָּ מִצְוָה אַחַת מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁקָּבְלוּ מֵעֲצָמָם, וְלֹא הִיָּה זֶה מִצַּד הַהִכְרַח, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה מִתְחַלָּה, רַק שֶׁהִיָּה זֶה מִרְצוֹנָם, וְהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִסְכִּים עַל יָדָם. וּבָזָה הִיוּ מְקַבְּלִים כָּל הַתּוֹרָה מִרְצוֹנָם. שְׂאֵם הַמִּצְוָה שֶׁהִיא אַחֲרוֹנָה לְכָל הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא מִקְרָא מְגִלָּה, קְבֵלוּהָ מֵעֲצָמָם, כִּי מִי הִכְרִיחַ אוֹתָם לְדַבֵּר זֶה, מִכֹּל שֶׁכֵּן שְׂאֵר מִצְוֹת, שֶׁהֵם קוֹדְמִים לְמִקְרָא מְגִלָּה, שֶׁכֻּלָּם הֵם בְּרָצוֹן. וּבָזָה כְּאֵלוֹ הִיָּה תְחִלָּה קְבַלְתָּ הַתּוֹרָה בְּרָצוֹן, כִּי הוֹכִיחַ הַסּוֹף עַל הַתְּחִלָּה. וּבָזָה דִּי לְבָאָר, כִּי הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּרָצוֹן מִצַּד עֲצָמָם, אֲבָל הִכְרַחֲתָהּ הִיָּה לָהֶם מִצַּד הַשֵּׁם יְתַבְרַךְ, כְּאֲשֶׁר רָאוּ לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הֵם שְׂלֵמוֹת הָעוֹלָם, שְׂרָאוּי שִׁיְהִיָּה מְכֻרָח וְאִינוּ אֶפְשָׁרִי, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאָר.

מה שאמר רב אחא, ¹שבגלל הכפייה יש לישראל טענה שאינם רוצים לקיים המצוות, והרי הם קבלו התורה מרצון, ולא היתה להם מחשבה כלל לחזור בהם ממה שאמרו נעשה ונשמע, אם כן אין מקום לטענה: אלא מכיוון שבנתינת התורה היה ²גם הכרח, אז אין הקבלה קבלה הנובעת רק מרצונם, אלא גם מהכרח, ולכן היא אינה קבלה מוחלטת. קבלה מוחלטת היא קבלה הנובעת מרצון חופשי, ולכן יש מקום לטענה זו. על זה אמר רבא: אף על פי כן חזרו וקבלו מרצונם בימי אשורשו"ש. ביאור העניין הוא, שבימי אשורשו"ש קבלו מצווה אחת, ³מצוות קריאת מגילה, מרצונם, מצווה זו לא היתה בגזירה אלוקית, אלא היתה הסכמה אלוקית לקבלתם. מצוות מקרא מגילה היא מצווה מחודשת כמו שאמרו חכמים: ארבעים ושבע נביאים עמדו לישראל, ולא פחתו ולא הוסיפו על תורת משה חוץ ממקרא מגילה. מזה אנו למדים, שמקרא מגילה היא כמו תוספת על התורה. ושם בארו חז"ל כי יש למקרא מגילה רמז בתורה. בכל אופן מקרא מגילה היא מצווה שקבלו ישראל מרצונם, ולא היתה כפייה אלוקית על קבלה זו כמו שהיתה כפייה על התורה. בשעה שקיבלו מרצונם את התוספת לתורה, שהיא כמצווה אחרונה לתורה, בוודאי קיבלו מרצונם גם את מה שקדם למצווה זו, ובקבלה זו כאילו את כל התורה קיבלו ברצון, והוכיח סופו על תחילתו. ודי בזה לבאר כי את התורה קיבלו ישראל מרצונם, אבל היה הכרח מצד נותן התורה לכפות עליהם את קבלתה, כמו שראוי לכל הדברים אשר הם מחוייבי המציאות, וכמו שהתבאר.

